

ПЕРШАЯ КРЫНІЦА

Рукапіснае Тураўскае Евангелле набыло новае жыццё з дапамогай сучасных тэхналогій

Прыгожая кніга — можна пагартца. Мудрая кніга — калі ўчытацца. А як цікава напісаная... Але адмысловасць пісання насамрэч — у той кнізе, якая стала першакрыніцай, якую імкнуліся для нас перастварыць па-новаму. Факсімільнае выданне Тураўскага Евангелля прадставілі ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. І гэта знакавая падзея: Тураўскае Евангелле лічыцца самым старажытным кніжным помнікам Беларусі, яно было створана ў XI стагоддзі. Кнігу знайшлі выпадкова ў 1865 годзе ў скрыні, дзе захоўваўся вугаль. Але для беларускай культуры яна аказалася зноў страчанай па прычынах іншага кшталту, і цяпер наш помнік захоўваецца ў бібліятэцы Акадэміі навук Літвы. І фактычна мы яго зноў знайшлі — можам бачыць і карыстацца ў выглядзе сучаснага выдання. І разумець, наколькі цікавая беларуская культура і колькі яшчэ ў ёй малавядомых ці наогул нераскрытых старонак...

— Мы адначасова раскопвалі Тураўскі замак, толькі з розных бакоў, — звярнуўся да прафесара Пятра Лысенкі **Аляксандр ШВЕЦ, прадстаўнік кампаніі «Херох»**, на прэзентацыі факсімільнага выдання Тураўскага Евангелля. — Вы як археолаг ад Акадэміі навук, а я падлеткам, разам з «бандамі Турава».

І вось цяпер былі тураўчанін зрабіў унёсак у гісторыю сваёй малой радзімы: найстаражытная (з існуючых) рукапісных кніг нашага народа вярнулася на радзіму — няхай і не ў рэальнасці, але гэта вяртанне маральнае, увядзенне ў культурны кантэкст краіны, што дае магчымасць пабачыць, патрымаць у руках (пры жаданні), пачытаць сам тэкст старажытнай кнігі і нават гістарычны каментарый да яго. Апошняе забяспечыў **акадэмік Пётр ЛЫСЕНКА, гісторык і археолаг**, які шмат раскопак правёў на Тураўшчыне. Дзякуючы яму ў старажытным горадзе быў адкрыты падмурак царквы, у якой служыў Кірыла Тураўскі, і ўжо на пачатку XXI стагоддзя створаны археалагічны музей.

— У Расіі было вядомае старажытнае Астрамірава Евангелле, якое напісана д'яканам Рыгорам у сярэдзіне XI стагоддзя для наўгарадскага пасаданіка Астраміра. Але беларускае Тураўскае Евангелле таксама датуецца XI стагоддзем. Гэта кнігі, якія ўзніклі ў адзін час. А значыць, наша зямля не адставала ў духоўным жыцці, культуры развіваліся на адным узроўні. Старажытныя кнігі, а таксама помнікі архітэктуры — гэта зачэпкі, якія яшчэ сведчаць для нас пра развіццё паўднёвай Беларусі. У нас Ларыса Цімошык. Першая крыніца

больш робіцца акцэнт на гісторыі Полацкага княства, але можна казаць, што ў старажытнасці на высокім культурным узроўні існавала Тураўская зямля. І на поўдні Беларусі ў XI стагоддзі развівалася дзяржаўнасць.

Нарыс Пятра Лысенкі, напісаны спецыяльна для выдання, стане цудоўным экскурсам у гісторыю і тлумачэннем значнасці старажытнай

Амаль немагчыма вярнуць арыгіналы помнікаў кніжнай культуры. Уладальнікі не прадаюць, і на прыватным рынку іх не знойдзеш. Таму застаецца шлях вяртання ў культурны кантэкст, калі сучасныя тэхналогіі робяць помнікі даступнымі для жыхароў краіны

кнігі для нашай культуры. Акрамя таго, для сучасных чытачоў была зроблена палёгка: цяпер старажытны тэкст даступны для разумення нашых сучаснікаў — выдаўцы паклапаціліся і пра тое, каб быў зразумелы найперш сэнс кнігі. Хаця, мова арыгіналу, калі ўчытацца, дае магчымасць яшчэ адчуць і смак старажытных слоў (для асабліва зацікаўленага чытача і гэта важна). І нават тое, якім почыркам кніга напісана, — устаў (буйныя, разборлівыя літары), геаметрычна вывераныя радкі на аркушах тоўстага пергаменту. Такі почырк быў распаўсюджаны ў раннім славянскім сярэднявеччы. Але калі пагартца кнігу, то вочы чапляюцца за ініцыялы — прыгожыя вялікія літары ў трох колерах (сінім, зялёным, чырвоным). У тым фрагменце кнігі, які захоўваўся да нашых дзён іх 11. І тут трэба адзначыць, што з таго старажытнага Тураўскага Евангелля дайшлі да нас фрагменты колькасцю 10 старонак.

І яны важныя. Гэта было зразумела яшчэ ў 1865 годзе, калі старонкі з кнігі толькі былі знойдзены ў Тураве. І на іх падставе ўжо праз два гады было зроблена хромалітаграфічнае выданне.

Праз год быў надрукаваны тэкст Евангелля. З таго часу цікавасць да Тураўскага Евангелля не знікае. Толькі беларусы, з чыёй зямлі яно паходзіць, не мелі магчымасці з ім знаёміцца.

Цяпер сітуацыя выправіцца. Прынамсі, з 500 асобнікаў факсімільнага выдання частка будзе перададзена ў некаторыя школы, бібліятэкі. Вядома, у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі з кнігай можа азнаёміцца кожны. Сучасная кніга дае магчымасць адчуць асаблівае старажытнага арыгіналу і змяшчае гістарычныя і кнігазнаўчыя каментарыі да яго.

Алесь СУША, намеснік дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі па навуковай працы, адзначыў, што ідэя факсімільнага выдання помніка кніжнай культуры зыходзіла ад аляксунскага савета бібліятэкі і рэалізавана пры падтрымцы кампаніі «Херох», якая паспяхова ўдзельнічала ў ажыццяўленні іншых праектаў. На падрыхтоўку і ажыццяўленне гэтага пайшло 5 гадоў.

— Нацыянальныя бібліятэкі краін ствараюцца звычайна на падмурках іншых калекцый, — адзначыў **дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Раман МАТУЛЬСКИ**. — На беларускіх землях існавалі багатыя кніжныя зборы, але так здарылася, што калекцыі былі альбо разбураны і расцяржаны, альбо аказаліся за межамі краіны. Таму наша задача — збіраць і вяртаць, калі гэта магчыма. Амаль немагчыма вярнуць арыгіналы помнікаў кніжнай культуры. Уладальнікі не прадаюць, і на прыватным рынку іх не знойдзеш. Таму застаецца шлях вяртання ў культурны кантэкст, калі сучасныя тэхналогіі робяць помнікі даступнымі для жыхароў краіны. Аднаўленне на новым узроўні знакавых выданняў — гэта той кірунак, у якім мы плэнна працуем.

Тураўскае Евангелле папоўніла спіс пераствораных з дапамогай сучасных тэхналогій помнікаў духоўнай культуры Беларусі разам са Слуцкім і Полацкім Евангеллямі, выдадзенымі ў факсімільным варыянце пры апакустве царквы.

Але момант цікавы: самыя знакавыя і старажытныя кнігі ў Беларусі сведчаць пра хрысціянскую традыцыю ў нашай культуры.

Ларыса ЦІМОШЫК